

SYNODÁLNA CESTA V BRATISLAVSKEJ EPARCHII

SYNTÉZA

EPARCHIA
BRATISLAVA

Za synodálnu Cirkev
spoločenstvo | spoluvčast' | misia

OBSAH

1. ÚVOD	3
Cesty rozlišovania.....	3
Synodálna skúsenosť	4
2. JADRO SYNTÉZY	5
(Rozbor zhromaždených príspevkov).....	5
Liturgia.....	5
Katechumenátna formácia.	6
Farnosť, farské spoločenstvo. Kňaz ako protagonista cirkevného života.....	6
Farská (alebo pastoračná) rada.....	6
Eparchiálna charita.....	7
Základná otázky synody	7
I. Spoločníci na ceste	7
II. a III. Počúvanie a Vyjadrenie názoru.....	8
Počúvanie.....	8
Vyjadrenie názoru.....	9
IV. (Liturgické) slávenie.....	10
Spoluúčasť (Participácia).....	10
Podnety	10
V. Spoluzodpovednosť za misiu.....	11
VI. Dialóg v Cirkvi a spoločnosti.....	12
VII. Ekumenizmus.....	13
VIII. Autorita a spoluúčasť.....	14
IX. Rozlišovanie a rozhodovanie.....	14
X. Formovanie v synodalite.....	14
3. ZÁVER.....	15
Pastorácia	15
Liturgia	16
Martyria	16
Diakonia.....	16
4. PRÍLOHY	17
4. 1. Kontext Bratislavskej eparchie (Prehľad miestnej situácie).....	17
Podľa štatistík rastieme	17
Nový Chrám sv. Cyrila a Metoda v Trenčíne	18
4. 2. Svedectvá a citáty účastníkov	19

I. ÚVOD

Svätý Otec František dňa 7. marca 2020 ohlásil XVI. riadne generálne zhromaždenie Synody biskupov na tému: **Za synodálnu Cirkev: spoločenstvo, spoluúčasť a misia.** Synodálny proces má trvať tri roky (vyvrcholenie je plánované na október 2023 v Ríme) a je rozčlenený do troch fáz: **diecézna/eparchiálna** → **kontinentálna** → **univerzálna**. Tento proces pozostáva predovšetkým z konzultácií, modlitieb a rozlišovania. Samotný synodálny proces otvoril pápež František v Ríme, v nedeľu 10. októbra 2021 s jeho cieľom *pozorne počúvať, ako Duch hovorí prostredníctvom Božieho ľudu* (porov. *Vademékum*, 1.5). O týždeň neskôr (v nedeľu 17. októbra 2021) sa tento proces otváral v partikulárnych cirkvách (diecézach/eparchiách) po celom svete; v prípade Bratislavskej eparchie sa otvorenie eparchiálnej fázy konalo v gréckokatolíckej farnosti Trnava, do ktorej bratislavský eparcha vladyka Peter Rusnák zavítal pri príležitosti tamojšej odpustovej slávnosti k úcte patróna farnosti, sv. Lukáša. Biskup P. Rusnák vymenoval dvoch koordinátorov eparchiálnej synodálnej fázy: jedného kňaza (o. Vladimíra Skybu, protosynkela/generálneho vikára) a jedného laika (Stanislava Gábora, hovorca Eparchiálneho úradu), a to podľa modelu spoluzodpovednosti (porov. *Vademecum*, Príloha A, s. 49.¹ Následne si eparchiálni referenti zvolili eparchiálny tím (tvorili ho o. Peter Sabol, kancelár a štyria protopresbyteri (dekani): o. Ján Krupa; o. Igor Cingel; o. Emil Turiak a o. Rastislav Čížik. Eparchiálna fáza vyvrcholila na predsynodálnom eparchiálnom stretnutí v Šaštíne, **25. júna 2022** predstavením syntézy, za prítomnosti biskupa, eparchiálneho duchovenstva, a niekoľkých laikov.

Cesty rozlišovania

Vzhľadom na špecifickú situáciu našej eparchie nachádzajúcej sa v diaspóre, eparchiálni koordinátori sa v duchu *Vademeca* (4. a 5. kap.) usilovali cez modlitbu a reflexiu rozlišovať cesty, ktoré by boli najvhodnejšie pre našu eparchiu: ako celý proces v eparchii viesť, na aké kľúčové oblasti sa zamerať, ako postupne realizovať synodálne konzultačné stretnutia vo farnostiach tak, aby sa celý Boží ľud a každý jeho člen mohol do procesu zapojiť, aby tak zaznel živý hlas Božieho ľudu a mohlo sa prejaviť *sensus fidelium* (teda zmysel pre vieru), ktorého nositeľmi sú všetci pokrstení.

Vzhľadom na kľúčové postavenie kňazov v našich farnostiach, bolo rozhodnuté, že synodálny proces v rámci eparchie sa uvedie do praxe na kňazskom dni zameranom na túto tému, na ktorom by sa kňazi pôsobiaci v pastorácii hlbšie oboznámili s danou problematikou a hľadali spôsoby, ako ju čo najlepšie realizovať vo farnostiach. Kňazský deň, naplánovaný na **23.-24. novembra 2021 v Badíne**, bol kvôli prudko sa zhoršujúcej epidemickej situácii zrušený. Stretnutie s kňazmi na eparchiálnej úrovni sa potom konalo 23. februára (formou online), počas ktorého eparchiálni koordinátori predstavili prezentáciu a návod, ako realizovať synodálne stretnutie vo farnosti. Zároveň bolo stanovené, že **Eparchiálna fáza** bude prebiehať od začiatku **ŠTYRIDSIATNICE (Veľkého pôstu) do sviatku PÄŤDESIATNICE** (Zostúpenia Svätého Ducha), t.j. od 28. februára do 5. júna 2022, čím sa tiež poukázalo na to, že slávenie sviatkov zohráva v živote našej Cirkvi významné miesto.

Koordinátori sa tiež snažili zodpovedať kňazom na ich otázky. Predstavili hlavnú otázku synody, ciele synody a 10 synodálnych tém. Zdôraznili, že synodálny proces netreba vnímať ako zdrvivúce bremeno, ktoré konkuruje miestnej pastorácii (porov. *Vademecum*, 1. Úvod,

s. 7). Je to skôr **príležitosť** na podporu **synodálneho a pastoračného obrátenia** našej miestnej cirkvi. Koordinátori tiež ponúkli konkrétny praktický návrh na priebeh stretnutia (podľa vzoru košickej arcidiecézy) a pomôcku – manuál pre kňazov (vypracovaný bratislavskou arcidiecézou). Ako ľubovoľnú alternatívu k modlitbe za synodu *Adsumus* ponúkli modlitbu *Carju nebesnyj (Kráľu nebeský)*, ktorá je bližšia našej východnej tradícii.

Predstavili tiež **spôsob, ako upraviť otázky pre konzultácie**, a to konkrétne pre prvú tému (SPOLOČNÍCI NA CESTE) a pre štvrtú tému (LITURGIA – SLÁVENIE). Prisľúbili, že každý týždeň budú zasielať kňazom jednotlivé témy s rozšírenými pod-otázkami (vo formáte A4) na uľahčenie diskusie a odpovedí účastníkov.

Prípravný dokument, *Vademecum* a tiež prvá téma s pod-otázkami v ukrajinskom jazyku boli zaslané aj ukrajinskej gréckokatolíckej komunite (so sídlom v Kostole sv. Rozálie Bratislava-Lamač), nakoľko ide o marginalizovanú skupinu s osobitnou pastoraáciou v rámci eparchie Bratislava.

Synodálna skúsenosť

Synodálna skúsenosť ukázala, že napriek počiatočným ťažkostiam (strach z nepoznaného; počiatočné zdráhanie sa zo strany kňazov robiť niečo nové; obmedzenia kvôli pandémie; kritické až výstražné hlasy a strach zo zavádzania nemeckého smerovania), naša partikulárna Cirkev je živá, že jej členovia majú silné *sentire cum Ecclesia*, záleží im na svojej cirkvi, svojej farnosti, aj keď sa neraz rozchádzajú v názoroch, zaujímajú sa o to, čo sa v Cirkvi deje a majú aj konkrétne návrhy ohľadom pastoraácie či (liturgického) slávenia.

Na stretnutiach vo farnostiach sa často rozprúdila živá diskusia, ba zaznievali i protichodné hlasy (napr. ohľadom bohoslužobného jazyka; rýchleho spevu; odstránenia prvkov prebratých z latinskej liturgickej tradície, atď.). Treba konštatovať, že do synodálnych konzultácií sa nepodarilo zapojiť také vysoké percento ľudí, ako sa očakávalo. Na druhej strane, na stretnutiach veriacich bol väčšinou prítomný aj kňaz, čo bolo veľkým prínosom, lebo mohol hneď reagovať na pripomienky, návrhy, otázky veriacich súvisiacich so životom farnosti.

Pokiaľ ide o samotné synodálne stretnutia, tie sa konali spravidla po liturgickom slávení (napr. po Liturgii vopred posvätených darov v piatok večer, alebo po večerni v nedeľu večer); konali sa spravidla za prítomnosti kňaza; trvali cca. 1 – 2 hod.; účastníci v skupinke (10-20 ľudí) boli ľudia rôznych životných stavov (slobodní, manželia, rodiny, zasvätení), rôzneho veku (mladí i starší) a spoločenského postavenia (bývalý minister i jednoduché dedinské ženy). V jednej farnosti dokonca synodálna skupinka chce naďalej pokračovať v takýchto stretnutiach. Stretnutia boli neraz spojené i s malým občerstvením, o ktoré sa spontánne postarali niektorí farníci (spravidla ženy).

Priebeh stretnutia bol takýto: po úvodnej modlitbe k Svätému Duchu (*Adsumus* alebo *Kráľu nebeský*), prípadne krátkej meditácii prednesenej kňazom (napr. o Emauzských učeníkoch) moderátor prečítal znenie hlavnej otázky, ako aj pod-otázok. Jedno stretnutie bolo venované jednej, prípadne dvom témam. Dbalo sa na to, aby sa každý mohol vyjadriť. Neraz, aj po skončení stretnutia, farníci – ako „spoločníci na ceste“ ešte zotrvali v družnom rozhovore. Niekde mal počet tých, čo sa pravidelne stretávali (každý týždeň alebo každé dva týždne) klesajúcu tendenciu; chýbala vytrvalosť; tiež sa obmieňali účastníci, ale boli aj tzv.

skalní. Účastníci videli ako problematické, že rozsah tém bol veľký široký. Na niektorých stretnutiach sa zúčastnil aj vladyka Peter osobne.

Skôr, než prejdeme k jadrú syntézy, treba poznamenať, že situácia v našej eparchii je špecifická. V rámci celkového počtu 15 farností, roztrúsených spravidla v okresných a krajských mestách, sa situácia v jednotlivých farských spoločenstvách značne líši, čo má neodmysliteľný vplyv na pastoračné a iné problémy. Iná situácia totiž je v tradičných historických (vidieckych) farnostiach (Šumiac, chrám z r. 1777) a Telgárt (chrám z r. 1794), prípadne v Bratislave (1934), a iná zasa v relatívne mladých a počtom menších farnostiach, zriadených v rozmedzí rokov 2003 – 2008. (Podrobnejšie o štruktúre farností vid' v prílohe).

Cieľom syntézy ako vyvrcholenia duchovného rozlišovania spoločenstva je zhromaždiť a opísať plody synodálneho procesu²; nasledujúce riadky sa o to pokúšajú.

2. JADRO SYNTÉZY

(Rozbor zhromaždených príspevkov)

Táto podstatná časť syntézy má obsahovať odpoveď na základnú otázku synodálneho procesu vo svetle desiatich tematických otázok. Základná otázka synodálneho procesu znie: *Synodálna Cirkev, ktorá ohlasuje evanjelium, „kráča spoločne“: ako uskutočňujete toto „spoločné kráčanie“ dnes vo vašej partikulárnej cirkvi? Aké kroky nás Duch vyzýva urobiť, aby sme rástli v našom „spoločnom kráčaní“?*

Ako východiskový bod uvádzame svedectvo jedného z účastníkov stretnutí:

„Otče, ďakujem Vám za tieto stretnutia. Som introvertný človek a len ťažko hovorím o prežívaní svojej viery a celkovo o čomkoľvek. Tieto stretnutia sú pre mňa priestor, kde sa môžem vyjadriť a hlavne, kde sa cítim počúvaná a vypočutá. Veľmi Vám ďakujem, že ste nám dali túto možnosť a ďakujem aj Cirkvi a Svätému Otcovi za celú túto synodu.“³

Vychádzajúc z tohto svedectva i zo svedectiev zapojených účastníkov s potešením možno konštatovať, že skúsenosť „spoločného synodálneho kráčania“ bola mimoriadne **pozitívna**. Účastníci ocenili, že môžu hovoriť o „prežívaní svojej viery“, vyjadriť otvorene svoj názor (pozitívny i negatívny) a že synodálny proces je dobrou platformou na to, ako to realizovať. Je však tiež pravda, že mnohé z otázok boli ťažké, náročné a naši ľudia nie sú naučení vyjadrovať sa verejne na cirkevné témy vo farskom spoločenstve.

Veľkou témou bola tiež pandémia a jej dopady na život jednotlivcov i Cirkvi ako takej, zvlášť pokiaľ ide o zákaz/obmedzenie verejných liturgických slávení.

Liturgia. Ďalšou významnou skúsenosťou je, že aj keď je v našej Cirkvi ústredným bodom slávenie liturgie a najmä Eucharistie, predsa len sa ukazuje, že život farnosti sa nevyčerpáva iba slávením liturgie a že pre rozvoj farského spoločenstva je potrebné stretávať sa aj pri iných príležitostiach, ako len pri liturgickom slávení. Mnohé farnosti tu narážajú na problém nedostatku vlastných (prípadne prenajatých) priestorov, a tak sa ukazuje potreba existencie pastoračného centra vo farnosti. Na druhej strane bolo zdôraznené, že samotný vznik, sformovanie či následné fungovanie určitého spoločenstva v rámci farnosti nezávisí od toho, či farnosť má alebo nemá (svoje vlastné/prenajaté) priestory.

Katechumenátna formácia. V rámci predsynodálneho stretnutia v Šaštíne, vladyka Peter zdôraznil ako naliehavú potrebu zaviesť vo farnostiach katechumenátnu formáciu dospelých. Eparcha pripomenul učenie koncilu v tomto smere i vyjadrenia sv. Pavla VI., ktorý vyzýval k tomu, aby sa zaviedol určitý druh katechumenátu⁴ podľa vzoru prvotnej Cirkvi, pričom nezáleží na tom, či takáto formácia dospelých bude pred krstom, alebo po krste.

Farnosť, farské spoločenstvo. Kňaz ako protagonist cirkevného života

Pri opätovnom skúmaní synodálnej skúsenosti vidíme, že naši veriaci, nielen mladí, ale aj tí starší, majú záujem o svoju Cirkev, o život v nej a chcú byť nápomocní svojmu kňazovi. Ako potvrdili mnohé vyjadrenia, v našich farnostiach je **kňaz ústredným protagonistom cirkevného života**. Veriaci chcú mať srdečného a prístupného kňaza. Má sa pripravovať na homílie, aby nekázal príliš dlho a hovoril k veci. Sú radi, keď im kňaz približuje špecifiká ich tradície. Očakávajú, že kňaz nebude nikoho priveľmi uprednostňovať a bude sa usilovať o vyváženosť pri bohoslužobnom jazyku (slovenčina versus cirkevná slovančina). Očakávajú, že kňaz koná a obdarúva ako prvý. Ak postupuje takto, veriaci mu radi prichádzajú na pomoc a považujú za svoju povinnosť byť voči nemu štedrý.

Farská (alebo pastoračná) rada

Do popredia vystúpila otázka **Farskej (alebo pastoračnej) rady**, ktorá je často formálna.⁵ Hoci prevažnú časť farskej rady tvoria volení zástupcovia veriacich laikov, farská rada je takmer vždy submisívna. Veriaci sa ujímajú služby v chráme až po tom, čo ich o to požiada kňaz. Kto s láskou a oddane pomáha kňazovi pri liturgii, požíva úctu ostatných farníkov. Možno by bolo potrebné sa zamyslieť nad tým, ako dať väčší priestor pre spontánne sa zapájanie laikov do farského života. Veriaci laici nie sú na to naučení, ako sa aj sami vyjadrili v diskusii. V niektorých farnostiach veriaci laici sprostredkujú kontakt medzi farnosťou a cirkevnými spolkami (Spolkom sv. Vojtecha a Spolkom sv. Cyrila a Metoda) a vedú modlitbové spoločenstvá (posvätný ruženec), v rámci ktorých koordinujú zbierky na liturgické predmety.

Eparchiálna charita. Tiež do budúcnosti sa ukazuje potreba zriadenia eparchiálnej Charity a prípadne eparchiálneho pastoračného centra v Bratislave (určeného hlavne pre mládež či pre rodiny), pre formálne (katechéza) i neformálne (farská káva, oslavy, agapé...) stretnutia.

V nasledujúcom texte sa budeme snažiť držať jednotlivých tém a zosumarizovať odpovede účastníkov. Vo svojich odpovediach veriaci spomínali aj svoje osobné príbehy a skúsenosti (niektoré z nich sú uvedené v prílohe).

Základná otázka synody

Synoda je pre každú diecézu/eparchiu pozvaním, aby sa vydala na cestu hlbokej obnovy, ako ju k tomu inšpiruje Boží Duch svojou milosťou. Synoda uvažuje nad hlavnou otázkou: *Ako sa dnes v Cirkvi uskutočňuje naše „spoločné kráčanie“ synodálnym spôsobom? K akým krokom nás Duch pozýva, aby sme rástli v našom „spoločnom kráčaní“?*

I. Spoločníci na ceste

V širšom pohľade sú spoločníkmi na ceste všetci ľudia, s ktorými sa stretávame, žijeme a vchádzame do interakcie rôznym spôsobom a rôznou silou a hĺbkou vzťahov. V užšom pohľade sú spoločníkmi na ceste vnímaní tí ľudia, ktorí majú podobné alebo rovnaké záujmy, vyznávajú rovnaké hodnoty a svetonázor. V najužšom pohľade v kontexte viery sú spoločníkmi na ceste (viery) ľudia rovnakého vierovyznania, teda farníci, ktorí chodia do chrámu; často sa však viera prežíva individuálne. Špecifické miesto tu zohrávajú spoločenstvá veriacich združených vo farnosti.

Práve **farnosť** je tou organickou inštitúciou, ktorá dáva radosť a pocit príslušnosti k Cirkvi, ale môže byť tiež príčinou, pre ktorú sa s Cirkvou rozlúčia. Kvalita farnosti je odrazom spoločenského, sociálneho a duchovného stavu jednotlivých veriacich, ktorí jej charakter spoločne vytvárajú. Nezastupiteľné miesto v našich podmienkach má i **osobnosť duchovného pastiera – kňaza**, jeho postoj a príklad sú pre mnohých veriacich určujúcim činiteľom a cez jeho osobnosť si vytvárajú i obraz o Cirkvi v širšom rozmere. Veriaci sa vyjadrili, že oceňujú osobné neformálne stretnutia s kňazom i medzi sebou v rámci farnosti, osobitne každoročný deň farnosti (neformálny celodenný pobyt pri spoločnom guláši a pohostení, rozhovoroch, hrách, súťažiach, ktorý je realizovaný spoločným organizačným i materiálnym pričinením farníkov), na ktorý sú pozývaní aj ne-farníci a priatelia.

Negatíva. V súvislosti s pandemiou a vakcináciou veriaci vnímali ako negatívum, že postoje (hierarchie) Cirkvi spôsobovali rozdelenie a polarizáciu vo farnosti. Veriaci vyjadrili sklamanie: a) z málo rázneho postoja KBS k zatváraní chrámov v čase pandémie, pričom väčšina štátov v Európe chrámy nezatvorila; b) sklamanie z organizovania návštevy Svätého Otca (neočkovaní sa stali nežiadúcimi), čo polarizovalo spoločnosť i farnosť; c) sklamanie z agitácie KBS pre vakcináciu a zákazu vstupu pre neočkovaných do chrámov po relatívnom uvoľnení opatrení.

V súvislosti s vnímaním farnosti, ľudia veľmi oceňujú, že naše farnosti sú malé a že sa farníci môžu viac spoznať a mať medzi sebou bližší kontakt. To sa zvlášť účinne dosahuje, ak vo farnosti existuje určité menšie spoločenstvo (napr. spoločenstvo rodín, Modlitby matiek,

stretní mladých). Treba spomenúť, že život farností v uplynulých dvoch rokoch silnou mierou ovplyvnila **Corona kríza**. V istej farnosti napr. kňaz (pred coronakrízou) raz za mesiac organizoval v nedeľu spoločný farský obed pre rodiny s deťmi; po nedeľnej liturgii sa išlo na obed do blízkej reštaurácie a následne na farskom úrade bola formačná prednáška na určitú tému. Toto ľudia veľmi oceňujú, ako ilustruje toto vyjadrenie jednej farničky: „Vtedy, keď fungovali spoločné obedy, prvý raz som v tejto farnosti zažívala spoločenstvo“.

Farníci teda túžia a si želajú, aby sa podporoval vznik malých **spoločenstiev a skupín** vo farnosti a s tým súvisí aj potreba lepšej komunikácie medzi kňazom a veriacimi a medzi veriacimi navzájom. Práve v týchto spoločenstvách (čo je aj jedným z podtitulov synody) sa naplno prežíva, že sme „spoločníkmi na ceste“. Ako sa vyjadril jeden starší farník, počas komunizmu „sme zažili takého malé spoločenstvá“ a oni sú oporné body cirkvi (spoločenstvo nie chrám!). Podľa vnímania veriacich, kňaz musí zohrávať dôležitú úlohu v spoločenstve, on má zodpovednosť, aj keď v praktických otázkach môže rozhodovať aj člen spoločenstva. Okrem príkladu spoločných farských nedeľných obedov, veriaci tiež oceňujú spoločné farské dovolenky (v lete, v zime) s kňazom.

Bolo tiež poukázané na to, že v Cirkvi existuje **veľa druhov spoločenstiev** (mládežnícke, Modlitby Matiek). Ukazuje sa, že mnohí gréckokatolíci sa angažujú aj iných spoločenstvách mimo svojej gréckokatolíckej farnosti (napr. v hnutí Svetlo – Život (Oáza), Focolare, Notre Dame, Neokatechumenát, Obnova v Duchu Svätom, v oratóriách u saleziánov), čo niektorí kritizujú. Iní v tom zasa vidia dobrý znak univerzálnosti Cirkvi. Výzvou v tomto smere do budúcnosti je, ako preniesť niektoré formy pastorácie napr. mládeže do našich farností. Aby naše farnosti neboli len o obrade!

Niektorým farníkom zasa chýba to, že sa málo komunikuje medzi veriacimi v rámci farnosti. Majú na mysli **medzigeneračný dialóg**, keď starší ľudia odovzdávajú svoje životné skúsenosti, skúsenosti s Bohom, skúsenosti viery (skúsenosti Cirkvi), životné skúsenosti, výchovné rady (čo som robila dobre a naopak, čo som robila zle). Priestor na to je napr. v spoločenstve Modlitby matiek. Tu by sa mohol pastoračne využiť **Svetový deň starých rodičov a seniorov**, ktorý sa od minulého roku (2021) každoročne slávi v Katolíckej cirkvi na štvrtú júlovú nedeľu, blízko sviatku svätého Joachima a svätej Anny, Ježišových „starých rodičov“. Tento rok to bude 24. júla.

Ďalej sa poukázalo na tieto faktory: dnes je iná situácia ako pred 20-30 rokmi; rodiny fungujú inak, otec rodiny je často pracovne veľmi vyťažený cez týždeň; potreba pastoračného miesta vo farnosti; potreba odovzdávania viery v rodinách; potreba viac sa venovať pastorácii mládeže a detí (nielen predsviatostná katechéza), aby nám neodchádzali inam (k rímskokatolíkom); dôležitosť prijatia nových ľudí vo farnosti).

II. a III. Počúvanie a Vyjadrenie názoru⁶

Počúvanie je jednou zo základných podmienok pre správne fungovanie a rozvíjanie sa spoločenstva Cirkvi, spoločnosti i rodiny. Ak nepoznáme, čo veriaci cítia, o čom premýšľajú, čo ich trápi a zaujíma, ťažko môžeme vytvoriť spoločenstvo Kristovej lásky. Dnešná doba je poznačená množstvom problémov rôzneho charakteru: ekonomického, sociálneho, politického, finančného, etického a morálneho, ktoré vplývajú na formovanie osobnosti každého jedného človeka i ľudského spoločenstva ako celku alebo parciálnych ľudských skupín.

Veriacich trápia problémy dnešnej doby, v cirkvi hľadajú porozumenie, duchovnú oporu i odpočinok. Sú otvorení pre konkrétnu pomoc núdzným, ale túto pomoc (duchovnú i materiálnu) tiež očakávajú. Veriacich trápia nezodpovedané otázky odvolávania biskupov z úradov.

Vyjadrenie názoru. Dialóg veriacich s kňazom a slobodné vyjadrenie svojho názoru na veci i fungovanie Cirkvi, bez strachu z perzekúcie, sú pre farníkov veľmi potrebné sú nimi citlivo vnímané.

V duchu Kristovho „Pravda vás oslobodí“ je potrebné byť k tomuto aspektu pastorácie veľmi pozorným. Ak panuje nezhoda v názoroch – je potrebný trpezlivý vzájomný dialóg, ktorý nebude sprevádzaný emóciami pastierov, lež snahou o pochopenie dôvodov prečo farník/farníci tento postoj či názor preferujú a konštruktívnym vysvetľovaním, či hľadaním východísk hľadať riešenie. Niekedy je v duchu pokory potrebné uznať aj svoj omyl, či zmeniť postoj, keď je zrejmé, že pravda je na strane farníkov.

V odpovediach účastníci poukázali na to, že naši kňazi sú prístupní a otvorení pre komunikáciu. Veriaci sa vyjadrili v tom zmysle, že kto chce, je zo strany kňaza/cirkvi vypočutý. (Človek je ochotný vyjadriť svoj názor, keď vie, že bude vypočutý). Naopak, ak je kňaz uzavretý, neochotný počúvať, ľuďom to bráni vyjadriť svoj názor. Komunikácia a spolupráca je vo farnosti veľmi dôležitá. Treba hovoriť o témach ako pastorácia, evanjelizácia.

Tiež sa poukázalo na to, že musí existovať dialóg, musíme sa počúvať navzájom a aj kňaz chce počúvať. Ukazuje sa potreba rozširovať komunikáciu, osobitne internetovú komunikáciu (kňaz napr. rozposielam farský list/oznamy mailom každé dva týždne), a tu je priestor pre laikov (napr. farské akcie sú vhodné na posilnenie komunikácie).

Internetová komunikácia bola zvlášť nápomocná počas Corona-krízy, keď sa vo viacerých farnostiach prenášali sv. liturgie cez online stream. Jednou z iniciatív bola aj Vianočná scénka (jasličková pobožnosť), ktorú pripravil a zrežiroval miestny kňaz, keďže kvôli opatreniam nebolo možné realizovať jasličkovú pobožnosť na Vianoce fyzicky v chráme. (Veriaci túto iniciatívu veľmi ocenili („Bolo to krásne online pásmo!“).

Veriaci tiež poukázali na to, že u bratov rímskokatolíkov je viac iniciatív, čo sa týka života farnosti. Vďaka takýmto aktivitám sa upevňujú vzťahy. Je tiež pravdou, že nemusí všetko iniciovať kňaz; iniciatíva môže prísť aj zdola. (Našou slabou stránkou je, že „My Gréci sme takí, že nás treba potiahnuť...“). Pokiaľ ide o spoluprácu medzi gréckokatolíkmi a rímskokatolíkmi, veriaci vnímajú, že existuje dobrá spolupráca, čo je v našich podmienkach veľmi dôležité.

Pokiaľ ide o to, či je hlas Cirkvi v spoločnosti počutý, pozorujeme, že Cirkev často nie je vypočutá. Chudobných a marginalizovaných – tých zastupuje len Cirkev. Znamená čias nám ukazujú, že ľudstvo ide zlou cestou. Práve preto pápež František často zdôrazňuje sociálne otázky (encyklika *Fratelli tutti*) i životné prostredie (encyklika *Laudato si*’).

IV. (Liturgické) slávenie

Charakter liturgických slávení musí v sebe niesť charakter dôstojnosti, krásy a živej viery – v to, čo veríme a slávime, v to, komu sa klaniame. Ak sme kňazmi – obradníkmi bez zápalu viery, ťažko môžeme túto živú pochodeň viery prameniaca z Písma svätého a sviatostí zapáliť a odovzdať svojim farníkom.

Veriaci veľmi pozitívne vnímajú skutočnosť, keď dostávajú priestor pre zapájanie sa do slávenia Eucharistickej obete i iných sviatostí či liturgických slávení. Nechcú byť len poslucháčmi, ale živými účastníkmi. Spolupodieľajú sa na výzdobe i upratovaní a udržiavaní chrámu v čistote, prípadne jeho úpravách a opravách. Vnímajú chrám ako dom svojho Nebeského Otca, ktorý má byť dôstojným miestom pre slávenie kultu i pre spoločnú, či súkromnú modlitbu; vnímajú chrám ako vizitku – obraz svojho vnútorného sveta viery.

„Liturgia je náš život!“ – toto vyjadrenie asi najlepšie vystihuje vzťah, aký majú naši veriaci k liturgii a liturgickým sláveniam. Veriaci si uvedomujú, že naša východná **liturgia je unikát**, veľmi si ju cenia a radi sa zúčastňujú na všetkých bohoslužbách („V liturgii je celý náš život.“ „Žijeme v tom, čo nás učili naši rodičia!“ „Od detstva chodím rád na liturgie.“). Ako sa vyjadril jeden z účastníkov, „bohoslužba je uholný kameň môjho duchovného života“.

Oceňujú aj bohatstvo východnej liturgie a rozmanitosť liturgických slávení (napr. Liturgie vopred posvätených darov vo Veľkom pôste.), utiereň, večiereň. Jedna účastníčka sa napr. vyjadrila, že keď si hľadá bývanie, zohľadňuje to, aby tam bol blízko chrám. Vyskytol sa aj názor, že naše obrady sú dlhé a treba hľadať spôsob primeraný 21. storočiu (eventuálne skrátiť).

Osobitnú kapitolu tvoria **homílie**, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou liturgie. Veriaci oceňujú, keď sa kňaz primerane pripraví na homíliu, keď ohlasuje Božie slovo, a predovšetkým kerygmu (radostnú zvesť); zvlášť si to uvedomili počas pandémie.

Spoluúčasť (Participácia). Pre veriacich je dôležité, aby sa mohli do liturgie zapojiť. Vnímajú, že je iné, ak účastník len počúva, alebo sa do slávenia aj zapája (v duchu vety: Kto spieva dvakrát sa modlí). Práve spôsob zapojenia do liturgického slávenia sa týka v prvom rade toho, že veriacich treba zapojiť do spevu (tzv. prostopinijska). Niekedy je problém, že na večierkach sa spievajú samohlasy (podobeny), ktoré ovláda len kantor, ale ľudia nepoznajú dané melódie, a tak sa nevedia do spevu zapojiť. V tejto súvislosti je tiež výzvou formácia kantorov (kantorské školy) i veriacich v liturgickom speve. Vyskytol sa aj názor, že v interiéri chrámu treba umiestniť obrazovku (display), kde by sa premietali texty.

Podnety. Veriaci vyjadrili aj niektoré praktické a konkrétne návrhy v súvislosti s liturgiou. Bolo vyjadrené želanie, aby čtec (lektor) čítal apoštol obrátený smerom ľudu, aby veriaci (zvlášť starší, horšie počujúci, dobre rozumeli). Vyskytol sa aj názor, aby sa v chráme pomalšie spievalo. Veriaci majú okrem liturgie radi aj pobožnosti, ako napr. ruženec.

Jedným z problémov súvisiacich s liturgiou je otázka **bohoslužobného jazyka** (cirkevná slovančina vs. slovenčina). Ukazuje sa, že v otázke jazyka je potrebná zo strany kňaza určitá citlivosť a vyváženosť. Bol vyslovený aj názor, aby sa liturgické jazyky v rámci jedného slávenia nemiešali: ak je cirkevno-slovanská liturgia, nech je celá po cirkevno-slovansky; ak je v slovenčine, nech je celá v slovenčine.

Ďalšou veľkou témou súvisiacou s liturgiou je liturgická obnova a reforma, t.j. návrat k tradíciám otcov, ktorý zároveň berie do úvahy organický vývoj liturgického života a

otvorenosť našej cirkvi *sui iuris* na potreby dnešnej doby. Opierame sa o *Inštrukciu na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví*, ktorú vydala Kongregácia pre východné cirkvi 6. januára 1996, a ktorá v podmienkach našej cirkvi *sui iuris* ešte nebola v plnosti uvedená do praxe. (Ako príklad tu uvádzame aliturgické dni v pôstnom období/pôstnych obdobiach, keď sa neslávi eucharistická obeta; tieto dni sa už začali zavádzať v niektorých farnostiach. V tieto dni sa napr. slávi liturgia vopred posvätených darov.

V súvislosti s liturgickou obnovou sa vyskytol názor, že treba rigorózne odstrániť latinizmy (napr. sviatky prebrané z latinského obradu: Krista Kráľa, Najsvätejšieho Kristovho Srdca, atď.). Na druhej strane, mnohí veriaci si tieto sviatky obľúbili, nakoľko žijeme v prevažne latinskom prostredí. Badať teda isté napätie medzi obradom (Budeme obradníkmi!?) a živou vierou.

Veľkou výzvou do budúcnosti je otázka účasti veriacich na rôznych službách v liturgickom zhromaždení – služby čitateľa Božieho slova (lektor - čtec), speváka žalmov (kantor - pivec) a svieconosiča (sviščenosec), ktoré vo východnej Cirkvi spadajú pod nižšie svätenia, kým v západnej Cirkvi sú ministériami, ktoré sa udeľujú ustanovením, nie svätením. V tejto súvislosti bude treba premyslieť aj formu ustanovenia (nižšieho svätenia?) a spôsob vykonávania služby katechistu⁷ vo východnej Cirkvi. Ďalšou výzvou je tiež služba trvalého diakona vo farnosti, ktorý má predovšetkým liturgickú funkciu (prípadne by mohol mať funkciu charitatívnu). Lektori, kantori, svieconosiči a katechisti, a tiež trvalí diakoni sú služby a úrady, ktoré môžu obohatiť život farských a partikulárnych cirkví v budúcnosti. V tomto smere existujú široké, dosiaľ málo využívané možnosti, ktoré poskytuje Kódex kánonov východných cirkví (CCEO) i partikulárne právo našej metropolitnej cirkvi.

V. Spoluzodpovednosť za misiu

Vedomie, že sme krstom včlenení do mystického tela Kristovho a spoločenstva Cirkvi, má v nás vzbudzovať i zodpovednosť za obraz a kvalitu, akú má Cirkev pred svetom i naším vlastným pričinením. Misia v chápaní mnohých laikov je vnímaná ako špecifická činnosť misionárov v iných – zväčša rozvojových alebo exotických krajinách. Rozmer misie zameraný na vlastnú osobu je zväčša prehliadaný a misia vlastnej rodiny je tiež málo zakorenená. Stále pretrváva akési tradičné povedomie, že je to povinnosť kňaza, prípadne katechétov.

Misia slova vo vlastnej rodine je pomerne vzácna. Viac už funguje príklad cez postoj a modlitbu (spoločná modlitba však nie je samozrejmosťou v mnohých rodinách). Ako nápomocný a pomerne účinný prostriedok v prezentovaní evanjelia v dnešnom svete sa javia televízia a ostatné médiá zamerané na evanjelizačný, biblický a náboženský obsah. Taktiež množstvo literatúry a didaktického materiálu napomáha chápaniu misijného rozmeru viery v živote človeka. Avšak účinnosť týchto podnetov je oveľa výraznejšia, ak je podporovaná živým príkladom rodičov v rodine, príkladom kňaza vo farnosti, prípadne príkladom kresťanského života veriaceho človeka v prostredí, kde žije, pôsobí, pracuje a stretáva sa s ľuďmi.

Hoci si jednotliví veriaci často uvedomujú, že ako pokrstení sú povolaní aktívne sa podieľať na misii Cirkvi, vnímajú, že im chýba určitá (misijná) formácia, ktorá by viedla k tomu, aby sa stali zrelými kresťanmi s misijným zápalom; ešte sa nezakorenilo chápanie Cirkvi ako „cirkvi vychádzajúcej“ v duchu vízie pápeža Františka.

Pomoc laikom pokiaľ ide o osvojenie si kresťanskej misie poskytujú kňazi vo svojich homíliách a katechézach. Objavenie konkrétnej úlohy v kresťanskej misii sa môže účinne diať v malom spoločenstve, prostredníctvom hlbšieho duchovného života a duchovného sprevádzania. Ak o to jednotliví veriaci majú záujem, kňazi im vychádzajú v ústrety.

VI. Dialóg v Cirkvi a spoločnosti

Táto téma je v ponímaní ľudí chápaná v širšej škále myslenia. Jedni ju zamietajú, iní sú k nej kritickí, ďalší skeptickí. Niektorí ju zatracujú, iní si od nej sľubujú veľké veci. Je faktom, že spoločenský dialóg vo svetle reality Slovenska, ale i Európskej únie, ba celosvetovej atmosféry sa stráca a ľudia sú k nemu čoraz viac skeptickí, mnohí frustrovaní a rezignovaní. Táto atmosféra sa v mnohom prenáša i do Cirkvi. V našich končinách ešte stále pretrváva akýsi feudalizmus v pohľade na riešenie problémov v Cirkvi. Realitou je tiež fakt, že mnohí sa tejto téme nechcú venovať, alebo z Cirkvi rezignovane odchádzajú.

Veriaci uviedli, že od kňaza očakávajú pochopenie a ľudské prijatie. Je rozdiel, či sa stretnem v kňazovi s človekom alebo úradníkom. Bol tiež zaznamenaný názor, že strach z kňaza veriacemu bráni ísť na spoveď. Veriaci to vnímajú tak, že arogancia kňaza spôsobila, že mnohí zanevreli na Cirkev, alebo ju opustili. Na druhej strane, ak veriaci získa dôveru ku kňazovi, dokáže mu sa mu zveriť so svojimi problémami a spoločne ich riešia. Prijatie a pochopenie zo strany kňaza vyliečilo mnohé duševné rany v živote veriacich. Ak je kňaz otcom, potom atmosféra farnosti sa stáva rodinnou.

Za zmienku stojí skúsenosť rehoľných sestier, ktoré uviedli, že v rehoľnom spoločenstve majú povinný dialóg raz za mesiac, ktorý má prispieť k prehľbovaniu vzťahov.

Pri téme dialógu sa pozornosť účastníkov sústredila skôr na dialóg medzi Cirkvou a spoločnosťou. Ako v mnohých iných oblastiach, tento dialóg bol dosť narušený (ba prerušený) počas dvoch rokov pandémie.

Na jednej strane niektorí veriaci nevnímajú, žeby Cirkev viedla určitý systematický dialóg so spoločnosťou. Na druhej strane väčšina veriacich vníma, že tento dialóg sa vedie prostredníctvom **kultúry** (napr. koncerty v chráme; nacvičenie a predstavenie Betlehemskej hry na Vianoce v Domove dôchodcov).

V oblasti kultúry je veľkou témou **Cyrlometodské dedičstvo**, ktoré je jedným z vhodných spoločných menovateľov pre dialóg a stretnutie medzi svetom Cirkvi a civilným svetom. V bratislavskej farnosti sa napr. každoročne koná podujatie venované sv. Gorazdovi, prvému slovenskému svätcovi (27. júla); hlavným organizátorom je svetské občianske združenie, pričom na podujatie prichádzajú ľudia, ktorí by bežne do chrámu neprišli.

Ďalším príkladom vhodnej iniciatívy pre dialóg medzi Cirkvou a spoločnosťou je podujatie **Noc kostolov**. Prednáška o ikonách, ktorú mal kňaz v rámci toho podujatia, prilákala v minulosti do katedrály veľké množstvo návštevníkov.

Na eparchiálnej úrovni sa tiež v minulosti organizovali, v spolupráci so Slavistickým inštitútom Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied, niekoľko interdisciplinárnych vedeckých konferencií (Kultúrna identita gréckokatolíkov r. 2013; Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska r. 2014). Aj takéto podujatia sú pekným príkladom dialógu.

Kultúra a umenie sú vynikajúcimi prostriedkami pre dialóg medzi Cirkvou

a spoločnosťou. Ďalším silným prostriedkom, cez ktorý môže Cirkev viesť dialóg s rôznymi oblasťami spoločnosti, sú **médiá**. Cesta médií je veľmi dôležitá, a to jednak katolíckych, ale aj svetských. Práve vo svetských médiách treba prinášať kresťanské poslanstvo, šíriť ho medzi hľadajúcimi; to je veľmi účinné.

VII. Ekumenizmus

V mnohých mestách, kde sú naše farnosti, žije aj množstvo ľudí rôznych iných vierovyznaní. Z takejto jednej mestskej farnosti prišlo vyjadrenie, že predstavitelia siedmych kresťanských cirkví i Židovskej náboženskej obce sa niekoľkokrát v roku schádzajú na spoločných modlitbách a prosia Boha o dobrú vôľu v hľadaní ľudských ciest k sebe navzájom a odstraňovaní bariér minulosti. Počas týždňa modlitieb za jednotu kresťanov (18.-25. januára) sa každý deň spoločne modlia v inej cirkvi a rozoberajú biblický text na určený deň. V mesiaci októbri zasa v rámci Týždňa kresťanskej kultúry spoločne čítajú Bibliu na verejnom priestranstve.

Posun v tomto ohľade je už badateľný na poli ľudskom. Stali sa priateľmi a hovoria medzi sebou o radoostiach i bôľoch v jednotlivých cirkvách. A čo je hlavné, žehnajú si a prajú si dobro. Keď túto atmosféru prijatia a prajnosti videli veriaci jednotlivých cirkví u svojich cirkevných predstavených, začali sa v nich búrať rôzne predsudky a stali sa aj z nich ľudia prajní a rozdávatelia dobro v srdci.

Pokiaľ ide o vzťahy medzi Gréckokatolíckou cirkvou, eparchiou Bratislava a inými kresťanskými cirkvami, na inštitucionálnej úrovni sa ekumenický dialóg obmedzuje skôr len na účasť na ekumenických bohoslužbách v rámci *Týždňa Modlitieb za jednotu kresťanov*, a to jednak na celonárodnej, eparchiálnej i farskej úrovni; prípadne na iných ekumenických bohoslužbách počas roka. Jednou z nedávnych iniciatív dialógu lásky je však aj krok, ktorý podnikol bratislavský eparcha a apoštolský administrátor prešovskej archieparchie, vladyka Peter Rusnák, ktorý sa stretol s pravoslávnyim michalovsko-košickým arcibiskupom Jurajom na neformálnom bratskom stretnutí.⁸

Ukazuje sa, že v jednotlivých farnostiach a spoločenstvách najlepšie funguje duchovný ekumenizmus (spoločná modlitba katolíkov s kresťanmi iných vierovyznaní, ktorí sú spolu členmi určitého špecifického spoločenstva). Ako uviedol jeden účastník synodálnych stretnutí, hlavná je viera v Boha, viera v Ježiša Krista, a to že sa vzájomne akceptujeme. Ekumenické vzťahy sa teda často uskutočňujú cez dialóg lásky, ktorý dáva do popredia stretanie sa v rámci každodenných kontaktov a spolupráce.⁹ Ako príklad **pastoračného ekumenizmu** istý kňaz spomenul príklad zo svojho pôsobenia, keď pripravoval deti pravoslávnych rodičov na prvé sväté prijímanie.

Veľkou výzvou je tiež pastoračná starostlivosť o medzikonfesijné (miešané) kresťanské manželstvá a rodiny, a to vrátane prípravy snúbencov a prípadnej účasti posvätného služobníka na príslušnom sobášnom obrade (prípadne ďalšie pastoračné sprevádzanie manželov a príprava ich detí k sviatostiam).

V oblasti dialógu s inými kresťanskými konfesiami je pre našu Gréckokatolícku cirkev najbližšia Pravoslávna cirkev, lebo práve s ňou máme spoločnú liturgiu. Problémom však je, že vzťahy našich cirkví sú poznačené predsudkami a dôsledkami krívd z päťdesiatych rokov minulého storočia. Niektoré pravoslávne cirkvi neuznávajú krst udelený v Katolíckej cirkvi, čo

z nášho pohľadu je veľkou prekážkou ekumenických vzťahov.

VIII. Autorita a spoluúčasť

V prvom rade je to autorita Boha. Od nej sa odvíjajú i authority cirkevné a svetské. Mnohí veriaci si uvedomujú, že s autoritou je spojená i zodpovednosť (túto skutočnosť vnímajú kriticky a sú mnohokrát rozčarovaní – niekedy pre ich malú informovanosť, inokedy zasa pre nezodpovedné konanie a príklad autorít cirkevných i svetských.). Ako výzva sa javí modlitba za authority, prosba Boha o ich vedenie, aby svojím konaním budovali lepší svet a ušľachtilejšie ľudstvo.

IX. Rozlišovanie a rozhodovanie

Poznanie – vedomosť je dôležitou súčasťou pre správne rozlišovanie a následné rozhodovanie. Týka sa rovnako kňaza ako i laikov. V prvom rade je to poznanie Božieho slova sprostredkovaného Bibliou. Jej čítanie a skúmanie nás vovádza do nádherného dialógu Boha s človekom a stvorením. Dôležité je tiež oboznamovať sa i s náukou Cirkvi. Slávenie liturgie dáva viere v mnohom hlbší význam a človeku otvára priestor nielen pre Boha, ale vedie ho i k hlbšiemu poznaniu seba a blízkych.

Samozrejme, že ostražitosť a snaha kráčať po správnych cestách spásy sú potrebné a neustále nás nabádajú prosiť Svätého Ducha pre správne rozhodovanie sa v myslení, v reči a konaní vo veciach viery i veciach tohto sveta.

X. Formovanie v synodalite

Synodalita – spoločné kráčanie k spoločnému cieľu v spoločnom objatí Ducha Božieho. Ak nevieme kráčať ako ľudia, ťažko môžeme ísť cestou kresťanstva a už vonkoncom nebudeme vydávať svedectvo o Kristovi. Všetci tvoríme jeden ľud Boží a preto je potrebné, aby sme kráčali spolu – spoločne sa povzbudzovali, podopierali, posilňovali, zdolávali prekážky a posväcovali sa pre dobro svoje i dobro sveta a k oslave Boha. Nech nám je spoločenstvo Najsvätejšej Trojice vždy motívom posilou a príkladom na ceste k svätosti.

3. ZÁVER

Náš Pán a Spasiteľ Ježiš Kristus zveril Cirkvi poslanie, aby ohlasovala príchod Božieho kráľovstva na zemi a zakladala ho v každom národe. Ved' už samotná Cirkev je zárodkom a počiatkom tohto kráľovstva na zemi (porov. *Lumen gentium* 5). Naša Gréckokatolícka cirkev na Slovensku sa s hrdosťou hlási k dedičstvu misie solúnskych bratov sv. Konštantína Cyrila a Metoda z 9. storočia a považuje sa za nositeľku a pokračovateľku cyrilometodskej tradície.

Aj dnes, rovnako ako v minulosti, Cirkev, ktorá je vztýčená ako „stĺp a opora pravdy“ (1 Tim 3, 15), neprestáva ohlasovať radostnú zvesť evanjelia, posolstvo spásy, že „Boh tak miloval svet, že poslal svojho jednorodeného Syna, aby nezhynul nik, kto v neho verí, ale aby mal život večný“ (Jn 3, 16). Toto ohlasovanie uskutočňuje predovšetkým v liturgii (verejnej službe ľudu), ktorá je vrcholom a prameňom života Cirkvi, a teda neoddeliteľnou súčasťou jej života (porov *Lumen gentium* 10).

Liturgia však nevyčerpáva celú činnosť Cirkvi (porov. *Sacrosanctum concilium* 9). Liturgii má predchádzať evanjelizácia, volanie k viere (vzbudzovanie viery) a obrátenie. Až potom môžu veriaci prinášať ovocie nového života podľa Ducha, angažovať sa a zúčastňovať sa na živote a misii Cirkvi, ktoré tiež voláme *martyria* (svedectvo) a *diakonia* (služba) v tomto svete. *Liturgia*, *martyria* a *diakonia* sú teda tri základné činnosti, cez ktoré sa uskutočňuje Cirkev v tomto svete: Vyjadrené slovami istého českého teológa, „život Cirkvi – to je martyria, leiturgia, diakonia in koinónia.“¹⁰

Cirkev teda nie je iba misijnou organizáciou, či náboženským združením vykonávajúcim nejaké obrady, charitatívnou organizáciou, alebo akýmsi záujmovým spolkom či klubom. Všetky tieto vyššie spomenuté oblasti spoluutvárajú Cirkev, pričom nemožno oddeliť jednu oblasť od druhej; tieto oblasti sa navzájom prelínajú a Cirkev sa nezaobíde bez žiadnej z nich.

V predloženej syntéze sme sa snažili dať odpoveď na základnú otázku synodálneho procesu, a to vo svetle desiatich tematických okruhov; rozoberali sme zhromaždené príspevky z celej Bratislavskej eparchie a sumarizovali sme hlavné plody rozlišovania. V nasledujúcich riadkoch uvádzame to, čo bolo rozpoznané ako výzvy Svätého Ducha, a to v nádeji, že Cirkev nám osvetlí ďalšie rozlišovanie v daných oblastiach. Jednotlivé podnety/výzvy sme rozčlenili do troch oblastí (*liturgia*, *martyria* a *diakonia*), v duchu vyššie spomenutej schémy, resp. s doplnením štvrtej oblasti (*pastorácia*).

Pastorácia

- zaviesť katechumenátnu formáciu dospelých (pred krstom alebo po ňom);
- zakladať vo farnostiach malé spoločenstvá;
- posilniť a sfunkčniť vo farnostiach farské a pastoračné rady;
- rozvíjať katechézu o východnej spiritualite;
- preniesť osvedčené formy pastorácie mládeže (rímskokatolíkov) do našich farností;
- zriaďovať vo farnostiach, pokiaľ je to možné, pastoračné centrá (prípadne eparchiálne centrum pre rodinu a pre mládež);
- vo farnostiach s rómskou populáciou rozvinúť pastoráciu Rómov;
- rozvíjať pastoračnú starostlivosť o medzikonfesijné (miešané) kresťanské manželstvá;

Liturgia

- obnova, resp. reforma liturgie v duchu *Inštrukcie na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví* (1996);
- služba trvalého diakona vo farnosti;
- účasť veriacich na službách v liturgickom zhromaždení (služba čteca/lektora, pivca/kantora a svieconosiča);
- forma ustanovenia a spôsob vykonávania služby katechistu¹¹ v Gréckokatolíckej cirkvi;
- formácia kantorov i laických veriacich v liturgickom speve (kantorské kurzy)

Martyria

- podnecovať farnosti, aby sa stávali „cirkvou vychádzajúcou“;
- rozvíjať úctu k našim trpiteľom a mučeníkom viery;
- rozvíjať dialóg so svetom cez kultúru, umenie a médiá (Noc kostolov, ikonopisecká dielňa);
- rozvíjať ekumenický dialóg (duchovný ekumenizmus a dialóg lásky);

Diakonia

- rozvíjať charitatívnu službu;
- zriaďovať vo farnostiach farské charity (prípadne aj ústrednú Eparchiálnu charitu);
- zostaviť východný katechizmus;
- výchova a vzdelávanie animátorov (animátorská škola);

V Bratislave, 17. júla, na sviatok blaženého hieromučenika Pavla, prešovského biskupa

KONIEC A BOHU SLÁVA!

4. PRÍLOHY

4. 1. Kontext Bratislavskej eparchie (Prehľad miestnej situácie)

Situácia našej Bratislavskej eparchie pôsobiacej v diaspóre na strednom a západnom Slovensku, je špecifická (pôvodným územím Gréckokatolíckej cirkvi je východné Slovensko). Naše farnosti sú malé a roztrúsené spravidla v okresných a krajských mestách, odhládnuť od historických farností Šumiac (chrám z r. 1777), Telgárt (chrám z r. 1794) a Bratislava (1934). Boli zriaďované v rámci prešovského biskupstva v r. 2003 (Banská Bystrica, Zvolen, Brezno), 2004 (Martin, Trenčín) a 2008 (Komárno, Liptovský Mikuláš, Prievidza, Trnava). Výnimku tvoria dve staršie a teda etablovanejšie farnosti, zriadené koncom deväťdesiatych rokov: Nitra a Žilina (1997).

Dňa 30. januára 2008 bola zriadená naša eparchia ako úplne nová cirkevno-územná jednotka, začlenená do novoutvorenej prešovskej gréckokatolíckej metropolie. Bolo to v čase, keď mnohé farnosti ešte neboli etablované, keď ešte len začínali rozvíjať svoj farský život. Preto aj odpovede, a teda situácia v jednotlivých farských spoločenstvách je iná (mesto vs. vidiek; Bratislava vs. ostatné farnosti; farnosti s vlastným chrámom vs. farnosti sláviace bohoslužby v rímskokatolíckom chráme, atď.) To všetko sa odráža aj v jednotlivých odpovediach a vytvára pestrofarebnú mozaiku našej mladej eparchie. Táto mozaika je rozmanitá a líši sa od farnosti k farnosti.

Podľa štatistík rastieme

Aj keď nasledujúce štatistické čísla nehovoria nič o tom, aké silné je naše kresťanské svedectvo pred svetom, predsa sú potešujúce a poukazujú na to, že naša miestna Cirkev je „plodná“, že rastie a sa rozvíja. V Bratislavskej eparchii, ktorá pokrýva územia šiestich krajov – banskobystrického bratislavského, nitrianskeho trenčianskeho, trnavského a žilinského sa pri sčítaní obyvateľstva v r. **2021** prihlásilo ku Gréckokatolíckej cirkvi **29.594 veriacich**. Pri Sčítaní v roku 2011 sa v Bratislavskej eparchii prihlásilo 16.841 veriacich; a pri vzniku (2008) mala eparchia cca. 15.000 veriacich. Teda od r. 2008, za 14 rokov sme vzrástli takmer dvojnásobne (treba to zaiste pripísať aj migrácii z východného Slovenska za prácou, čo zasa oslabuje naše farnosti na východnom Slovensku v prešovskej a košickej eparchii).

Nasledujúca tabuľka uvádza počet gréckokatolíkov v Bratislavskej eparchii žijúcich v jednotlivých krajoch Slovenska.

Územná jednotka	Počet gréckokatolíkov
Banskobystrický kraj	7 026
Bratislavský kraj	7 933
Nitriansky kraj	4 204
Trenčiansky kraj	2 979
Trnavský kraj	3 562
Žilinský kraj	3 890
SPOLU	29 594

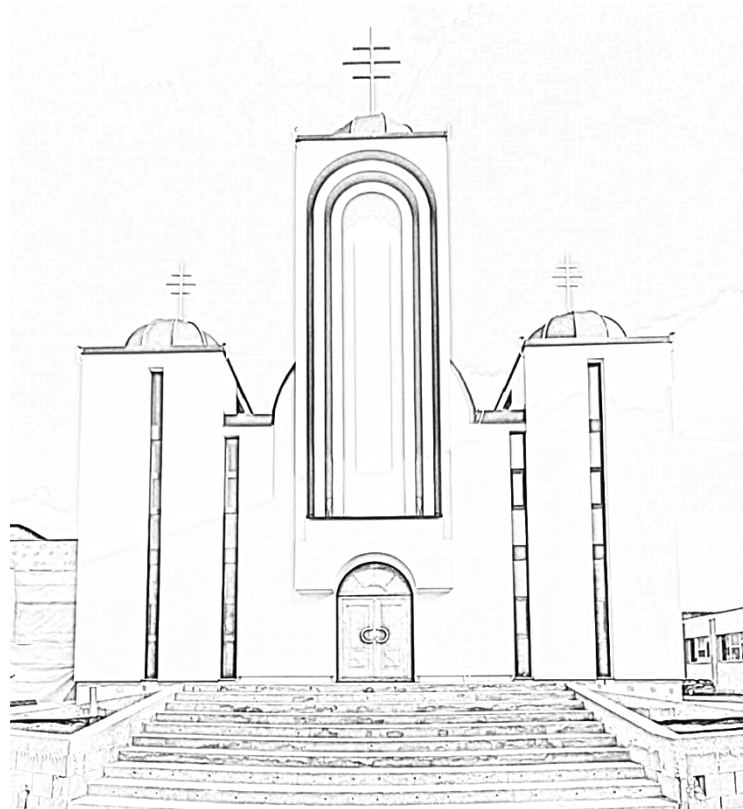
Aj to svedčí o tom, že mravenčia pastoračná práca našich kňazov je plodná, cenná, účinná a kvalitná. Okrem toho, od r. 2008 si eparchia na čele s vladykom Petrom Rusnákom získala v spoločnosti a medzi rímskokatolíckymi veriacimi svoje pevné a vážené miesto. Dostali sme sa do povedomia bežných rímskokatolíckych veriacich i neveriacich.

Celkovo sa na Slovensku ku gréckokatolíckemu vierovyznaniu v r. 2021 prihlásilo **218 235 obyvateľov, čo tvorí 4 % populácie na Slovensku** (z celkového počtu 5 449 270 obyvateľov). Pre porovnanie, pred desiatimi rokmi (2011) sa ku Gréckokatolíckej cirkvi v SR prihlásilo 206.871 veriacich; v roku 2001 to bolo 219.831 veriacich. Najviac obyvateľstva v Slovenskej republike sa hlási k rímskokatolíckemu vierovyznaniu (56 %, t.j. 3 038 511 veriacich).

Pokiaľ ide o počet veriacich v jednotlivých eparchiách, v Sčítaní v r. 2021 sa v prešovskej eparchii (územie prešovského samosprávneho kraja) prihlásilo 114 401 veriacich a v košickej (územie košického samosprávneho kraja) 74 240 veriacich.

Nový Chrám sv. Cyrila a Metoda v Trenčíne

Veľkou udalosťou v rámci eparchie, na ktorú sme právom pyšní a ktorá tiež potvrdzuje vitálne prežívanie cyrilometodského dedičstva, je dokončenie výstavby nového farského chrámu s pastoračným centrom v Trenčíne, ktorý bol za bohatej účasti duchovenstva i Božieho ľudu dňa 9. júla 2022 slávnostne posvätený vladykom Petrom Rusnákom spolu s vladykom Cyrilom Vasiľom SJ.

Obrázok: Farský chrám svätých Cyrila a Metoda, učiteľov Slovanov v Trenčíne

4. 2. Svedectvá a citáty účastníkov

Prinášame niekoľko svedectiev a citátov účastníkov, ktoré ilustrujú originálny spôsob ich vyjadrovania a umožňujú uvedomiť si duchovný a citový rozmer ich skúsenosti.

- **k I. téme – Spoločníci na ceste**

„Sedíme tu preto, že nám na Cirkvi záleží, svoju vieru žijeme. Ten, kto to inicioval, mal dobrý úmysel.“

(Príklad prežívania viery počas pandémie Covid-19)

„Žijem na dedine, a keď bola Corona, museli sme byť doma. Susedkám som povedala, že idem do prírody a kto chcel, išiel so mnou do prírody; aj sme sa porozprávali, aj sme sa pomodlili. Mám susedky, ktoré sú pravoslávne, ale dobre s nimi vychádzam. Oni síce neuznávajú Svätého Otca, ale Pannu Máriu si uctieajú; je to naša matka. Keď je človek otvorený, nemá nepriateľa. Chodia aj Jehovisti, ja im poviem zo Svätého Písma. Neodsudzujem ľudí podľa viery; nemáme sa odsudzovať podľa viery, ale aby sme žili spolu.“

Skúsenosť prijatia z Anglicka : Oslovovať tých nových ľudí.

„Boli sme v Anglicku pred 25 rokmi. Keď sme tam prišli do kostola, hneď nás privítali; boli sme cudzí, inak by sme boli odišli. Keď príde niekto nový do chrámu, nik tu nie je, kto by povedal: Vitajte!“

- **K IV. téme – Slávenie**

(K vyváženosti bohoslužobného jazyka)

Jedna účastníčka sa vyjadrila v tom zmysle, že bol pre ňu šok, keď prišla z istého mesta na Zemplíne, kde mali všetko po slovensky, a keď v Bratislave prvýkrát zažila liturgiu v cirkevnej slovančine.

- **K VI. téme – Dialóg so spoločnosťou**

(Dialóg cez dejiny a knižné umenie)

Príkladom dialógu so spoločnosťou cez nedávnu **históriu**, bolo aj napísanie knihy „*Pokojní v nepokoji*“ (*Light in darkness*), ktorej autorom a fotografom je mladý gréckokatolícky umelec, Timotej Križka; uvedenie sa konalo v katedrále v Bratislave, v rámci *Týždňa pomoci prenasledovaným kresťanom* (23. novembra 2019). Kniha mapuje osudy dvadsiatich piatich osôb, ktoré boli prenasledované a väznené počas komunizmu v našej vlasti.

- **K VII. téme – Ekumenizmus**

(Duchovný ekumenizmus)

„Som súčasťou jedného spoločenstva, v ktorom je aj jeden pravoslávny. Hovorí nám o púštnych otcoch a je to vzájomné oboznamovanie, obohacovanie.“

¹ Vademecum v Prílohe A týkajúcej sa diecézneho/eparchiálneho referenta/referentov odporúča, aby, ak sú referenti, dvaja, jeden z nich bol laik (nie kňaz), prípadne žena.

² Porov. *Návrhy pre diecézy a biskupské konferencie týkajúce s prípravy syntézy zo synodálnych konzultácií*, b. 1.

³ Tieto ďakovné slová vo forme sms správy poslala miestnemu farárovi istá účastníčka na záver, resp. po ukončení synodálnych stretnutí (správu uvádzame anonymne).

⁴ Porov. napr. PAVOL VI. Generálna audiencia 12. januára 1977: „Prax a norma Cirkvi zaviedli posvätný zvyk udeľovať krst deťom, pričom krstný obrad liturgicky zhrnul prípravu, ktorá v prvých časoch, keď bola spoločnosť hlboko pohanská, predchádzala krstu a ktorá sa nazývala katechumenát. V dnešnom spoločenskom prostredí je však potrebné doplniť túto metódu o poučenie, o zasvätenie do kresťanského spôsobu života po krste, teda o náboženskú pomoc, o praktický výcvik v kresťanskej vernosti, o účinné začlenenie do spoločenstva veriacich, ktorým je Cirkev.“

⁵ CCEO, Kán. 295 – „Vo farnosti majú byť, podľa noriem partikulárneho práva vlastnej cirkvi sui iuris, vhodné rady pre pastoračné a ekonomické záležitosti.“

⁶ Nakoľko tieto dve témy dosť súviseli, uvádzame ich tu spoločne.

⁷ Toto laické ministerium pre latinskú Cirkev zaviedol pápež František apošl. listom *Antiquum ministerium* (10. mája 2021).

⁸ Porov. Bratská návšteva vладыky Petra Rusnáka u vладыky Juraja Stránskeho [<http://www.grkatpo.sk/?spravy&id=3707>].

⁹ Porov. Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov: *Biskup a ekumenická spolupráca. Ekumenické vademecum* (4. decembra 2020). Vatikán 2020, b. 15.

¹⁰ KUNETKA, F.: *Slavnost našeho vykoupení*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997, s. 98.

¹¹ Porov. FRANTIŠEK, apošl. list *Antiquum ministerium* (10. mája 2021).